

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

СОКОЛЬСЬКА Т.В., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

Встановлено, що одним із головних чинників забезпечення конкурентоспроможності м'ясопродуктового підкомплексу України є якість та безпечність м'ясної продукції, що відповідає міжнародним вимогам, що реалізується шляхом відродження галузі тваринництва, нарощування кількості поголів'я, модернізації виробничого процесу, впровадження новітніх технологій утримання та годівлі тварин, що збільшують додану вартість; активізації селекційної діяльності з підвищення генетичного потенціалу, забезпечення належного контролю якості.

It has been found out that one of the main factors of Ukrainian meat production subcomplex competitiveness providence is quality ad safety of meat products that meets the international requirements and is realized by revival of animal husbandry branch, livestock increase, production process modernization, implementing new farming technologies, that make increase in extra costs, activization of selection activity on improving genetic potential, providing the due quality control.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Кризові явища, котрі спостерігаються у функціонуванні вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу та реалізуються через скорочення чисельності поголів'я тварин, зниження їх продуктивності, зменшення обсягів виробництва продукції, зниження її якості, знижуючи при цьому рівень продовольчої безпеки держави, вимагають розробки невідкладних заходів щодо забезпечення та підвищення ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції. Як свідчить міжнародна практика, конкурентоспроможність м'ясопродукції в найближчому майбутньому визначатиметься передовсім якістю м'яса, від якої залежатиме попит на цю продукцію, в тому числі й за межами України. Це можливо лише шляхом більш ефективного використання економічного потенціалу агроєкосистем, генофонду сільськогосподарських тварин, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, через формування експортного потенціалу, удосконалення цінової та податкової політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що вивченню економічного аспекту питання підвищення конкурентоспроможності продукції агросфери приділяється значна увага. Вагомий внесок у вирішення проблеми підвищення загальної конкурентоспроможності зробили Г. Азоев, І. Ліфіц, Е. Мінько, М. Портер, Д. Рікардо, А. Сміт, Р. Фатхутдінов та ін., питання конкурентоспроможності виробництва м'ясної продукції висвітлювали у своїх роботах В. Андрійчук, П. Березівський, М. Ільчук, М. Канінський, М. Мойса, П. Саблук, О. Шпичак та ін.

Водночас вивчення і узагальнення наукових праць показало, що малодослідженою залишається проблема підвищення конкурентоспроможності АПК, зокрема у м'ясопродуктовому підкомплексі шляхом підвищення якості продукції. Недостатньо вивчені теоретичні та практичні методи підвищення конкурентоспроможності м'яса і м'ясопродуктів з урахуванням рівня їх якості та безпечності. Деякі аспекти даної проблеми залишаються дискусійними, що обумовлюють необхідність продовження досліджень в цій галузі.

Мета дослідження – визначення стану, тенденцій розвитку вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу та шляхів підвищення якості продукції, як основного чинника її конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз нинішнього стану м'ясопродуктового підкомплексу України і тенденцій формування його конкурентного середовища свідчить про наявність об'єктивних негараздів на шляху ефективної реалізації значного конкурентного потенціалу підкомплексу та формування достатнього попиту на м'ясну продукцію. Разом з тим, варто врахувати, що м'ясна галузь як частина агропродовольчого комплексу країни має вагоме значення для забезпечення продовольчої безпеки нашої держави, оскільки специфіка продовольчого виробництва полягає в тому, що його соціальна доцільність визначається не лише економічними показниками, але й реалізацією функцій життєзабезпечення нації [1].

У нашому суспільстві розуміння важливості і пріоритетності розвитку агропромислового виробництва утверджується надто повільно, хоча у зв'язку з економічною кризою і вагомими стабілізуючими можливостями аграрного сектору, які були ним продемонстровані у 2008-2009 рр., увага до АПК з боку держави останнім часом відчутно посилася. Для кардинального покращення ситуації в агросфері потрібний тривалий час і конкретні цілеспрямовані програми підтримки. Поки що ж в

Україні у 2008 році порівняно з 1990 роком спостерігається невпинне зниження поголів'я ВРХ на 79,4 %, свиней на 66,4 %, хоча поголів'я птиці починаючи з 2007 р. має тенденцію до зростання (табл.1).

Таблиця 1

Кількість поголів'я ВРХ, свиней, птиці (тис. гол.)

1990 р.	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
<i>Поголів'я ВРХ, тис.гол:</i>						
24623,4	9423,7	6902,9	6514,1	6175,4	5490,9	5079
<i>Поголів'я свиней, тис.гол:</i>						
19426,9	7652,3	6466,1	7052,8	8055	7019,9	6526
<i>Поголів'я птиці, тис.гол:</i>						
246104,2	123722	152783,2	161993,5	166531	169290,3	177555,9

* За даними держкомстату України [2]

Така ситуація пояснюється тим, що вирощування цих видів тварин є комерційно непривабливим, про що свідчать показники рівня рентабельності в табл.2.

Таблиця 2

Рівень рентабельності вирощування ВРХ, свиней, птиці (%)

	1990	2000	2004	2005	2006	2007	2008
ВРХ	20,6	-42,3	-33,8	-25,0	-38,4	-41,0	-24,1
свині	20,7	-44,3	-14,4	14,9	-9,2	-27,6	0,3
птиця	17,0	-33,2	3,8	24,9	12,1	-19,0	-11,3

* За даними держкомстату України [2]

Втішає факт поступового скорочення збитковості вирощування ВРХ у 2008 році порівняно до 2007 року з -41,0 до -24,1% та набуття позитивного значення рентабельності при вирощуванні свиней до 0,3 % за аналогічний період.

Складна ситуація в м'ясопродуктовому підкомплексі спричинила виникнення у 2009 році дефіциту м'яса, зокрема яловичини у обсязі 70-100 тис. тонн [2].

Як показують дані таблиці 3 у 2008 році порівняно з 2007 зріс імпорт з 245 до 550 тис. тонн, зокрема відмічається ріст імпорту свинини в 3,4 рази, м'яса птиці в 1,78 рази. При зниженні обсягів експорту на 60 %.

Таблиця 3

Баланс м'яса за основними видами (тис. тонн)

	2007				2008			
	м'ясо, всього	у тому числі			м'ясо, всього	у тому числі		
		яловичина і телятина	свинина	м'ясо птиці		яловичина і телятина	свинина	м'ясо птиці
Виробництво	1912	546	635	689	1906	480	590	794
Зміна запасів на кінець року	-20	-12	-8	2	76	12	17	46
Імпорт	245	20	73	147	550	38	249	262
Усього ресурсів	2177	578	716	834	2380	506	822	1010
Експорт	45	37	1	7	28	18	1	9
Витрачено на нехарчові цілі (на корм, втрати та ін.)	7	1	0	3	12	1	1	7
Фонд споживання	2125	540	715	824	2340	487	820	994

* За даними держкомстату України [2]

При цьому за останні роки споживання населенням м'яса свинини зростає та випереджає попит на яловичу, хоча значно поступається м'ясу птиці.

Останнім часом спостерігається безсистемне ввезення в країну м'яса і свиней для відгодівлі при нарощуванні експорту фуражного зерна, яке мало б бути згодованим тваринам в Україні. Масове поповнення м'ясопереробних підприємств імпортною (дешевшою з відомих причин) свининою

призвело до різкого зниження закупівельних цін на відгодюваних товарних свиней, що не виправдовує затрати на їхнє вирощування та відгодівлю і взагалі призводить до знищення вітчизняного свинарства.

Така ситуація сигналізує про те, що Україні варто відроджувати тваринництво для забезпечення внутрішнього попиту та виходу на зовнішній ринок. Проте говорити про конкурентоспроможність вітчизняного м'яса не доводиться, оскільки тут ми маємо ряд проблем, а саме:

- диспаритет закупівельних цін на тваринницьку продукцію та цін на ресурси для її виробництва, що робить дану сферу нерентабельною;
- морально застарілі технології ведення виробництва, що спричиняє умови для підвищення собівартості;
- наявність адміністративних бар'єрів в експорті продукції, відсутність політичної стабільності в Україні та державах-імпортерах;
- низька продуктивність та ефективність аграрного сектору;
- нерозвинена інформаційна система та система збуту сільськогосподарської продукції, зокрема, відсутність оптової ринкової інфраструктури, яка б сприяла створенню та розширенню експортних ринків та поліпшенню якості продукції;
- низький рівень використання маркетингових заходів щодо просування української продукції на світовий ринок.
- низька якість продукції, а також неузгодженість вітчизняних стандартів якості продукції з міжнародними стандартами (ISO, HACCP).

Проведеними дослідженнями встановлено, що на якість м'ясопродуктів, які виробляються в країні впливають три основні фактори.

Перший фактор пов'язаний з тим, що м'ясопродукти виготовляються на м'ясопереробних підприємствах різної потужності та суб'єктами приватного підприємництва, що призвело до зниження їх санітарної якості та безпеки. Особливо це стосується м'ясопродуктів, які виробляються на малотоннажних підприємствах і суб'єктами приватного підприємництва, де державний ветеринарно-санітарний контроль майже відсутній.

Другим фактором є сировина. Встановлено, що м'ясопродукти, особливо ковбасні вироби у переважній більшості виробляються з імпортного м'яса, часто контрабандного, яке за якістю не відповідає ветеринарно-санітарним вимогам, а в певних випадках, небезпечні для споживача.

Останній фактор – система контролю якості та безпеки харчових продуктів, яка діє в країні: виявлення недоліків в частковому продукті та притягнення до відповідальності осіб, що допустили виробництво неякісної продукції. В сучасних умовах така система контролю якості та безпеки продукції тваринництва малоефективна і не може сприяти попередженню виникнення небезпеки продукції і не відповідає сучасній міжнародній системі контролю. Відповідно до діючої системи самоконтролю (HACCP) необхідно впроваджувати і вести програму щодо безпеки м'ясопродуктів в процесі їх виробництва на всіх ступенях від ферми до столу: ферма, м'ясопереробне підприємство, транспортування, зберігання та реалізація [3].

Бажання деяких товаровиробників прискорити період відгодівлі свиней за рахунок придбання зарубіжних кормових добавок, тим більше хімічного походження, для одержання тисячограмових середньодобових приростів не завжди виправдане [4]. Ферментні препарати значно підвищують фізичний ріст тварин, однак м'язова й жирова тканини в їхньому організмі не встигають досягати повного фізіологічного дозрівання [5]. Це звичайно знижує якість продукції і потребує комплексного підходу й доцільності впровадження жорсткої системи контролю за якістю м'яса та сала.

Крім того, виробництвом м'ясопродуктів часто займаються люди, які не мають професійної підготовки. Тому, в торгівельну мережу, особливо на агропромислові ринки, надходить багато продукції низької санітарної якості, фальсифікованої тощо.

Недостатність фінансових ресурсів у сільськогосподарських товаровиробників та обмеженість довгострокових інвестицій у галузь не дозволяють сподіватися на швидке вирішення наведених проблем.

Висновки. Враховуючи тенденції формування виробничого потенціалу агросфери, а також прогнози світового агропродовольчого розвитку, можна констатувати що конкурентні позиції вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу на внутрішньому ринку вимагають суттєвого посилення.

Перспективи підвищення конкурентоспроможності м'ясної продукції України полягають у відродженні галузі тваринництва, нарощуванні кількості поголів'я, модернізації виробничого процесу, впровадженні новітніх технологій утримання та годівлі тварин, що збільшують додану вартість; активізації селекційної діяльності з підвищення генетичного потенціалу, забезпеченні належного

контролю якості, модернізації аграрної освіти та підготовці висококваліфікованих кадрів, забезпеченні рівня якості виробленої продукції, що відповідає міжнародним стандартам.

Збільшення виробництва продукції тваринництва відповідно до міжнародних вимог якості та безпеки в Україні можливе при створенні спеціалізованих господарств (комплексів, фірм та ін.), які б вирощували та утримували тварин на екологічно чистих кормах власного виробництва.

Література.

1. Мойса М. Я. Удосконалення організаційно-економічних відносин в підприємствах м'ясопродуктового підкомплексу АПК регіону: монографія / М. Я. Мойса, В.В. Попович, Н.А. Добрянська. – О., 2009. – 209 с.

2. Статистичний збірник. Сільське господарство України у 2008 р. / Держкомстат України. – К.: Техніка, 2009. – 370 с.

3. Сокольська Т.В. Взаємозалежність якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / Т.В. Сокольська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1(79). – С.160 – 164.

4. Ковбасенко В.М. Заходи по підвищенню санітарної якості та безпеки м'ясопродуктів/ В.М. Ковбасенко, О.М. Горобей, П.І. Мельник // Аграрний вісник Причорномор'я. Зб. наук. праць ОДАУ. – Одеса, 2003. – С. 373-379.

5. Рибалко В. До свиней і свинини — з людським розумінням і вдячністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/animals/catalog>.